

Я.В. Кисільова

*Київський національний лінгвістичний
університет*

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ КОЛОРИТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНО-СПЕЦИФІЧНИХ СЛІВ (НА ПРИКЛАДІ ПОНЯТТЯ РЕАЛІЯ)

*«...Як немає непізнаваності, а є ще нерозпізнане,
так в принципі й немає неперекладеного,
а є лише питання, які з точки зору перекладності,
вирішити поки що не вдалось»¹.*

Нація – найпоширеніша форма сучасної організації суспільства. Як і будь-яка інша спільнота людей, нація не може ані сформуватись, ані існувати без спілкування її членів, без збереження ними історичної пам'яті, надбань духовності, самобутності, без ідентифікації – відчуття приналежності до цієї спільноти. Основою цьому є мова, зокрема такі її складові як реалії, національно-специфічні слова, що підкреслюють індивідуальність кожного народу, які є найяскравішими прикладами колориту та відіграють провідну роль у збереженні традицій та звичаїв нації.

Слова-реалії представляють собою особливу категорію у перекладознавстві. Як зазначив видатний лінгвіст ХХ ст. А.В.Федоров, саме вони, «як національно-специфічні елементи міжмовної та міжкультурної комунікації викликають найбільші труднощі в процесі перекладу та від них залежить відповідь на питання про перекладність»².

У процесі перекладу зустрічаються дві різні культури та способи життя, національні особливості націй, різні літератури та епох, різні рівні розвитку країн та традиції. Тому, умовою правильного донесення до читача своєрідності та унікальності іншого народу є володіння знаннями про відтворювану дійсність. Ці знання як у країнознавстві, так і в порівняльному мовознавстві та теорії перекладу останнім часом позначають таким терміном, як фонові знання. В.С.Виноградов визначає фонові знання так: «соціокультурні відомості, що притаманні лише певній нації чи національності, які опановані їх представниками та відображені у мові цієї спільноти»³.

Однак необхідно пам'ятати, що фонові знання не є чимось назавжди встановленим і мають властивість розчинятись, що особливо відчувається у період загальної інтеграції та тісної взаємодії між народами та їх культурами. Тому, аби точно розуміти, що є поняттям реалія, а що ні, необхідно його чітко визначення та досконале дослідження.

Проблеми визначення поняття реалії та способи їх перекладу порушувались в роботах таких вітчизняних і зарубіжних перекладознавців, як Р.П.Зорівчак⁴, А.В.Федоров⁵, С.Флорін та С.Влахов⁶. Проте чіткому формулюванню поняття реалія заважали розбіжності у поглядах багатьох видатних перекладачів ХХ ст. Якими тільки термінами не пробували позначати одне й те саме явище, протягом історії перекладознавства. „Безеквівалентна лексика”, „екзотична лексика”, „побутовізм”, „варваризм”, „вокалізм”, „етнографізм”, „алієнізм”, „фонові слова”, „слова з культурним компонентом”, „діалектизм” – всі ці терміни мають спільність у позначенні національної, історичної, місцевої або побутової забарвленості. Але всі вони були проаналізовані та небезпідставно відхилені такими відомими лінгвістами як С.Флорін та С.Влахов.

Про реалії, як про показники колориту, а саме як про елементи національної самобутності у сучасному їх розумінні, почали говорити лише у 40-х р. ХХ ст. Уперше такий термін вжив А.Федоров у праці „Про художній переклад» (1941), „однак щоб позначити не лексему, а національно-специфічний об'єкт”⁷ У подальших працях дослідник, який чимало зробив для вивчення реалій, їх класифікації та способу відтворення їх значення у пе-

¹ Флорін С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С.11.

² Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М., 1983. – С.200.

³ Там само.

⁴ Зорівчак Р.П. Реалія та переклад.– Л., 1989. – С.46-47.

⁵ Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М., 1983. – С.199.

⁶ Флорін С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980.

⁷ Зорівчак Р.П. Реалія та переклад.– Л., 1989. – С.46-47.

рекладі, продовжував використовувати термін „реалія” з незначними його корективами. У своїй праці „Лінгвістичні основи науки про переклад” він використовує термін для позначення реалій: „слова, що позначають реалії”⁸. У його відомій праці „Основи загальної теорії перекладу” (1983) він формулює дефініцію „реалії” і на нашу думку це є досить вдалим визначенням: „слова, що позначають національно-специфічні реалії суспільного життя і матеріального побуту”⁹.

Зауважимо, що далеко не повним є визначення такого поняття в теорії перекладу як «реалія» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови (2006 р.): „Річ, що існує матеріально; будь-який предмет матеріальної цінності”. У „Літературознавчому словнику-довіднику” слово „реалія” зовсім відсутнє, хоча на його сторінках згадується, що „у словнику-довіднику розкрито зміст основних філософсько-естетичних категорій, літературознавчих, лінгвістичних понять”¹⁰. Це може свідчити про те, що компонент «реалія» деякі автори ще досі не визнали основним лінгвістичним поняттям.

Другою перепоною на шляху визнання поняття „реалія” як лінгвістичного поняття та елементу вираження самобутності нації є хитка межа між термінами та реаліями. Терміни як і реалії, однозначні слова, що не мають синонімів, зазвичай іноземного походження, а також серед них є такі, що обмежуються історично. Однак існує чимало різниць між ними. Реалії відносяться до лексичних понять, які не мають еквіваленту, тоді як терміни знаходять свій еквівалент у мові перекладу. Терміни зустрічаються переважно у спеціальній науковій літературі, вони належать людству на відміну від реалій, які обов’язково є приналежними певному народові та розповсюджуються завдяки перекладу літературних творів або засобам масової інформації. Іноді вони стають запозиченими словами, збагачуючи мову або навпаки її засмічуючи.

Виникнення термінів є штучним процесом, який здійснюються вченими для позначення певного предмету, зазвичай використовуючи латинську та грецькі мови. В турецькій мові чимало термінів запозичених з інших мов: грецької „mitoloji” (міфологія), „patuk” (бавовна), латинської „leopar” (леопард), „sirk” (цирк), французької «miyokard» (міокард). А реалії народжуються природнім шляхом, це народні слова, утворені народом, які віддзеркалюють його риси характеру та звичаї. Те, що реалії виникають у процесі загальнонародного словотворення, акцентує дефініція Я.Рецкера: “Реалії – це слова, що позначають предмети, процеси і явища, характерні для життя і побуту країни, але які не відзначаються науковою точністю визначення, властивою термінам”¹¹.

Реаліям притаманні дві особливості. По-перше вони широко відомі та широко використовуються серед представників мови оригіналу, та є чужими для носіїв мови перекладу. Однак, поділ слів на чужі й свої, не є критерієм вирішення реалій серед термінів, адже якщо для українців апельсинове дерево є рідкісним явищем, навіть чужим, а для турецького народу досить розповсюдженим деревом, воно не буде реалією для українців, бо це вид дерева. Найкращим способом відрізнити реалії серед термінів – звернути увагу на жанр тексту, в якому присутнє слово.

Перекладачеві для здійснення успішного перекладу варто мати уявлення про класифікацію реалій, які спробували здійснити велика кількість зарубіжних та українських перекладачів. Проте класифікація саме на основі реалій турецької мови нажаль не була проведена жодним вченим. Для того, щоб вивести одну загальну класифікацію, процес дослідження попередніх класифікацій є обов’язковим, але за наявності критичного підходу. Здійснення класифікації важливе й тому, що це укладає відому нам інформацію в певні рамки, у яких нам стає зручніше орієнтуватися при подальшому вивченні предмету. Керуючись цим, ми розглянемо спочатку класифікацію реалій російського лінгвіста Л.С. Бархударова: 1) „речі матеріальної та духовної культури”, 2) „блюда національної кухні”, 3) тип „народного одягу та взуття”, 4) „народні танці”, 5) „політичні установи і суспільні явища”¹². Однак на погляд С. Флорина та С. Влахова вона не є вдалою. Найкращою класифікацією реалій перекладачка Р.П. Зорівчак вважає класифікацію С. Флорина та С. Вла-

⁸ Там само.

⁹ Федоров А.В. Основи общей теории перевода. – М., 1983. – С.199.

¹⁰ Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром’яка, Ю.І. Коваліва. – К.:ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.

¹¹ Рецкер Я.И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. – М., 1982. – С.98.

¹² Флорин С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С.46.

хова. Вона, зокрема, зазначає: „Найпоследовніше, найгрунтовніше провели її С. Влахов і С. Флорин”¹³. Вони поділяють реалії на великі чотири категорії: „1) Предметний поділ 2) Місцевий поділ, 3) Часовий поділ, 4) Перекладацький поділ”¹⁴.

Деякі з поділів діляться на підрозділи. До предметного поділу входить три підрозділи, а саме географічні реалії, етнографічні реалії, суспільно-політичні реалії. Місцевий поділ вони розділили на реалії у площині однієї та двох мов, до часового поділу входить п’ять підрозділів: „1) зв’язок реалій за предметом та часом, 2) зв’язок реалій за місцем та часом, 3) впровадження чужих реалій, 4) літературні шляхи проникнення реалій, 5) питання освоєння чужої реалії”¹⁵. На нашу думку, саме класифікація Р.П.Зорівчак є найоптимальнішою. Вона поділяє реалії в двох площинах: історико-семантичному та структурному. В історико-семантичного поділі виокремлюються 1) власне реалії: тур. *Kurban Bayram, Ramazan*, українська коломийка. 2) історичні реалії: «семантичні архаїзми» їм властива тема „минуле”, зокрема у перекладі з турецької *güştüye*, середня школа в султанській Туреччині¹⁶, або тур. „*serasker*” – головнокомандуючий в Османській імперії¹⁷; українською підбрехач, другий сват у давніх українських весільних обрядах.

У структурному плані виділяються: 1) реалії одночлени: тур. „*boncuk*” („синя намистинка, що береже від наврочення”); укр. „вечорниці” („в українському селі восени та взимку – вечірні зібрання молоді, на яких у будні дні поряд із розвагами виконувалась і певна робота, а в святкові – влаштовувалися гуляння”); 2) реалії-полічлени номінативного характеру: тур. „*nazar boncuğu*” – „*gözden değmesin diye takılan mavi boncuk veya yerini tutan başka şey, göz boncuğu*” („талісман від наврочення”); 3) реалії-фразеологізми: укр. „купати в барвінку” – („мити відваром пахучих трав дитину, щоб вона виросла вродливою і щасливою”); тур. „*demir atmak*” – „*bir kimse bir yerde uzun süre kalmak, oyalanmak*” („оселитися на тривалий час”).

Необхідно зауважити, що реалії в турецькій мові – переважно іменники, однак можуть набувати як і реалії в українській мові, прикметникової, дієслівної, дієприкметникової та дієприслівникової форми. Зокрема: тур. „*nargile*” (кальян) набуває дієслівну форму „*nargile çekmek*” (курити кальян), „*nargile çeken*” – дієприкметникову, (той, що курить кальян), та „*nargile çekerek*” (курячи кальян) – дієприслівникову. З української мови візьмемо реалію „чумак” (український народній танець), яка набуваючи дієслівну форму виглядає так: „чумакувати”, дієприслівникову: „чумакуючи” та інші.

Також Р.П. Зорівчак пропонує вивчати реалію компонентним аналізом. Компонентний аналіз – це будь-який аналіз, який базується на виявленні окремих елементів або компонентів. Вона висуває смислову структуру реалії, яка передбачає денотативну, конотативну та локальну інформацію. А саме денотативна інформація тур. „*nazar boncuğu*”, „*mavi boncuk*” (синя намистинка), конотативна – „*gözden deymesin diye insana takılan bir şey*” – річ, що кріпиться на людину, щоб не наврочили, локальна – „*Türk batıl inançlarından biri*” – один з турецьких забобонів. Однак, як зазначає Р.П. Зорівчак, конотативне значення домінує над денотативним, яке іноді анулюється взагалі.

При перекладі реалії необхідно передати не лише її семантику, але і спромогтись відтворити її національне або історичне забарвлення. Переклад української реалії „крашанка” як „*boyalı paskalya yumurtası*”, стирає національне забарвлення цього слова.

Умовою вірної передачі реалії є її вдале введення у текст, що забезпечує її природне сприйняття читачем. Наприклад у романі П.А. Загребельного «Роксолана» безліч турецьких реалій, що навіть перенасичують текст. Автор так змальовує нового султана: „Селім носив свій тюрбан ледь не на маківці голови, намотаний абияк, трохи аж насунутій набакір...”, з контексту ми розуміємо, що це головний убір і тут немає потреби для окремого пояснення. Для порівняння ми наведемо тлумачення цієї реалії, яку дає тлумачний словник сучасної української мови. Тур. *Türban* – чоловічий головний убір у деяких народів Азії та Африки, що складається зі шматка легкої тканини, обмотаної навколо фески, тюрбетейки і т. ін. (перун). Отже, П.А. Загребельний вдало ввів турецьку реалію – тюрбан.

¹³ Зорівчак Р.П. Реалія та переклад. – Л., 1989. – С. 70.

¹⁴ Флорин С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С. 50.

¹⁵ Флорин С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С. 65.

¹⁶ Orhan-Erhan Dündar ‘Mustafa Kemal Atatürk’: Türk Tarih Kurumu Basımevi., 1996. – С. 5.

¹⁷ Загребельний П.А. Роксолана. Роман. – Харків, 2000. – С. 67.

Необхідно уважно ставитись щодо фонових знань, адже перекладач може іноді переоцінити читача, і тоді читачеві знадобиться шукати значення цієї реалії у словнику, відволікаючись від тексту.

Хоча переклад – є справою творчою та індивідуальною і кожен перекладач може за допомогою своєї майстерності формувати власні шляхи донесення до читача змісту того, що більшість дослідників назвала неперекладним, а саме реалії – та все ж існують загальноприйняті способи перекладу слів-реалій для запобігання втрати колориту, які рекомендують застосовувати в цій сфері такі відомі науковці як А.В.Федоров, С.Флорін та С.Влахов, Р.П.Зорівчак та ін. Перед наведенням деяких зі способів та прийомів ми вважаємо доречним зазначити, що на думку Р.П.Зорівчак твердження, що реалії перекладаються – є неточним. „Перекласти – це значить віднайти відповідник у цільовій мові, а як же цього досягти, якщо в етнокультурі, матеріальній чи духовній, в історії носіїв цільової мови немає співвідносного об'єкта, поняття чи явища?”. Наприклад тур. *patmaz* належить лише мусульманській релігії. Перекладачка пропонує щодо реалій використовувати замість перекладу слова – „віднайдена семантико-стилістичного відповідника” або „трансляційне перейменування реалій”¹⁸. Р.П. Зорівчак пропонує дев'ять способів трансляційного перейменування реалій, однак за основу дослідження було взято українську та англійську мови, тому ми їх не розглядатимемо.

Розберемо спочатку способи перекладу реалій, які пропонує А.В. Федоров: 1) транслітерація або транскрипція; 2) утворення нового слова або описовий переклад; 3) використання слова, що означає дещо наближене; 4) гіпонімічний.

Транслітерація або транскрипція – це безпосередньо використання данного слова, що означає реалію, чи його корінь у написанні буквами своєї мови. Насамперед транслітерація необхідна тоді, коли важливо дотриматися лексичної стислості позначення, що відповідає його звичності у мові оригіналу (МО), і разом з тим підкреслити специфічність речі чи поняття, якщо немає точного відповідника у мові перекладу (МП)¹⁹. Однак перед застосуванням транслітерації, необхідно остаточно визначитись, що передача специфічності реалії необхідна. В іншому випадку, транслітерація реалій без потреби з МО у МП може призвести до перенасичення МП іншомовними словами.

Якщо ж слово, що транслітерується, використовується рідко в українській мові, бажано буде пояснення, тлумачення цієї реалії у вигляді зноски або ж у самому тексті, як і зробив П.А. Загребельний вживаючи турецьку реалію тюрбан у романі „Роксолана”: „у Сулеймана тюрбан був намотаний до самого верха шапки, білосніжна тканина лягала рівно, дбайливо, творячи вишукану споруду, величну і тяжку, що аж наповзала на самі брови”. Тобто читачеві стає з контексту зрозуміло, що тюрбан це вид головного убору у турецьких султанів за часів Османської Імперії. Хоча роман П.А. Загребельного не є перекладом з турецької, однак не можна не погодитись з думкою А.В. Федорова, що „в сучасних перекладах зі східних мов для збереження східного колориту, транслітерація використовується часто, коли йдеться про речі чи явища, які специфічні для матеріального та суспільного побуту і не мають еквівалентів у нас”.

Спосіб перекладу реалій за допомогою утворення нового слова, або описовий переклад – не такі розповсюджені, як транслітерація, та все ж таки застосовується.

Третій спосіб, який пропонує Федоров, полягає у використанні слів рідної мови, що означають дещо схоже та близьке до функції, зокрема укр. *самогон* – турецькою подається „*ev votkasi*”²⁰.

Четвертий спосіб – гіпонімічний, коли слова МО, що позначають видове поняття, передається словом МП, називаючи поняття родове. Він є не цілком вдалим, адже передбачає збідніння національного забарвлення (тур. „*raki*” буде перекладена на українську „горілка”).

Загалом, всі ці чотири способи на практиці не є ізольованими та застосовуються на практиці у поєднанні один з одним.

Автор вважає такими, що заслуговують на увагу також прийоми передачі реалій запропоновані С. Флорінім та С. Влаховим: 1) транскрипція, 2) переклад (заміни). Транск-

¹⁸ Зорівчак Р.П. Реалія та переклад. – Л., 1989. – С.92.

¹⁹ Федоров А.В. Основи общей теории перевода. – М., 1983. – С.208.

²⁰ Турецко-русский словарь // Р.Р Осипова. – М.: Рус.яз., Медиа, 2005. – С. 692.

рипція передбачає механічне перенесення реалії з МО у МП графічними засобами з максимальним наближенням до оригінальної фонетичної форми: тур. *ауган* українською мовою айран. За дефініцією П.Р. Зорівчак, терміном „транскрипція” позначають винайдення якомога точнішого відповідника через запис звучання слів (у т.ч. реалій) мови-джерела графемами мови-приймача. „У контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності”²¹.

Переклад (заміна) реалії як прийом передачі її на МП застосовують зазвичай тоді, коли транскрипція з якоїсь причини небажана. Існують такі прийоми передачі реалії при перекладі (заміні):

– введення неологізмів: калька, запозичення шляхом буквального перекладу слова або звороту дозволяє перенести в МП реалію з максимальним збереженням семантичного змісту, однак не завжди без втрати колорита. Наприклад, тур. *silâhtar* – укр. „зброяр”.

– напівкалька – часткове запозичення, теж нові слова, які проте частково складаються з власного матеріалу та частково з матеріалу іноземного слова.

– опанування – адаптація іншомовної реалії, надання їй на основі іншомовного матеріалу рис рідного слова, тур. *fes* – укр. „феска”.

– семантичний неологізм – це умовно нове слово або словосполучення, утворене перекладачем та яке дозволяє передати змістове значення реалії. Однак автори цих способів зауважують, що саме цей вид перекладу застосовується дуже рідко.

– приблизний переклад (заміна) реалій, він, навпаки, застосовується найчастіше. Зазвичай цим прийомом вдається передати наочний зміст реалії, але колорит частіше втрачається, тому що здійснюється заміна коннотативного еквіваленту. Авторі наводять три види приблизного перекладу: 1) родова та видова відповідність, наприклад тур. *Rakı* (анісова водка раки) у мові перекладу вживається як алкогольний напій; 2) функціональний аналог, замість тур. *birkaç kuruş* – декілька курушів – укр. декілька копійок; 3) опис, пояснення, тлумачення тур. *peçe* – пече – хустка для запинання жіночого обличчя.

– контекстуальний переклад – протиставлення словниковому перекладу. У цьому випадку „контекст стає вирішальним, домінуючим фактором при перекладі”²².

Постає питання як визначитись, де краще застосовувати прийом транскрипції, а де переклад? На думку видатних науковців та лінгвістів С.Флоріна та С.Влахова, вибір залежить від декількох умов: 1) характеру тексту, 2) значущості реалії у контексті, 3) характеру самої реалії, її місця в лексичних системах МО та МП, 4) мов, їх словотворчих можливостей, літературних та мовних традицій, 5) читача перекладу²³.

Щодо першої умови, то у науковому тексті реалія зазвичай є терміном і перекладається відповідно терміном. У публіцистичному жанрі частіше застосовують транскрипцію, а у художній літературі вибір вже залежить від характеру тексту. У прозі, транскрибуючи, можна дати пояснення у виносці, що неможливе у драматичному творі. У дитячій повісті краще всього утримуватися від транскрипції або вводячи чужу реалію відразу її пояснити. У пригодницькому романі гарним рішенням буде транскрипція як елемент екзотики²⁴.

Вибір залежно від значущості реалії у контексті здійснюється за допомогою таких критеріїв: чи зосереджена увага на цій реалії, чи вона яскраво виражена або є непомітною деталлю у тексті оригіналу. Вирішальну роль тут відіграє походження – своя ця реалія чи чужа. Остання, зазвичай, вже виділяється з тексту, а стосовно змісту вимагає осмислювання. Автор оригіналу має віднайти засоби, які дадуть можливість максимально повніше та конкретніше розкрити значення цього слова, що позначає чуже для читача поняття²⁵.

Своя ж реалія для перекладача є ще складнішим завданням. При транскрипції звичні в МО, ці слова і вирази в мові перекладу випадають із загального лексичного оточення, відрізняються своєю сторонністю, унаслідок чого притягують до себе ще більше уваги. При передачі їх іншим шляхом втрачається характерне забарвлення, носіями якої вони є.

²¹ Зорівчак Р.П. Реалія та переклад. – Л., 1989. – С. 93.

²² Флорін С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С. 89-90.

²³ Там само. – С. 92.

²⁴ Там само. – С. 94-95.

²⁵ Флорін С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С. 95.

Зникає якась частка національного та історичного колориту. Тому, буде логічним сказати, що меншим злом транскрипція реалії буде у тих випадках, коли і в оригіналі на ній зосереджена увага. Наприклад, знов таки цитуючи роман П.А. Загребельного „Роксолана”: „...уся загорнена в чорне, з чорним покривалом на голові і з непроглядним чаршафом на обличчі”. Тур. „чаршаф” автор пояснює у виносці: „жіноче запинало для обличчя”.

Однак перекладач, досить часто, розпізнавши реалію, вдається до її транскрибування. Таким чином часто виходить так, що намагаючись передати колорит, він забуває про змістове значення реалії чи, навпаки, зосереджує увагу читача на малозначній деталі: „Я, недостойний, хотів щось показати для твого друга ефенді”²⁶. Ми вважаємо тут термін ефенді є зайвою реалією, адже це не важлива деталь, яка навіть не пояснюється автором. Перенасичення тексту реаліями не є позитивним явищем при перекладі. Вдалу цитату І.Кашкіна з приводу цього навів Флорін: „Перевантаження тексту необов’язковими реаліями не наближує читача до оригіналу, а навпаки віддаляє від нього”²⁷.

Від характеру самої реалії, від її місця в лексичних системах МО та МП залежить те, який прийом перекладу реалій застосовуватиме перекладач. Найвідоміші реалії є інтернаціональними, тур. „баклава”, „ліра”. Є реалії, які транскрибуються за традицією, попри те, що у них є повноцінні відповідники в інших мовах. Зокрема, студентам добре відома українська реалія, яку турецькі студенти, які навчаються на Україні транскрибують у повсякденному житті, а саме „курсова робота” – *kursova robota*.

Вибір відбувається в залежності від МО та МП, їх словотворчих можливостей, літературних та мовних традицій. Існують граматично обумовлені групи реалій, які зазвичай не транскрибуються. Через те, що більшість реалій – іменники, дуже рідко зустрічаються транскрибовані слова з інших частин мови. Це пояснюється тим, що утворені від реалій-іменників прикметники зазвичай значною мірою втрачають колорит.

Лаконічність при передачі реалій залежить від МП. Засобами будь-якої розвинутої мови можна передати будь-яку реалію, однак треба прагнути максимальної стислості. Максимальна стислість досягається за допомогою транскрипції, і це одна із переваг цього прийому, але стислість обов’язкова і для будь-якого перекладу, і для засобів тлумачення реалій, якщо однієї транскрипції не достатньо. Тому не останню роль тут відіграє можливість мови висловити лаконічно те чи інше поняття. Іноді вибір прийому залежить і від суб’єктивного фактору. При виборі прийому з урахуванням специфіки особи, яка сприймає перекладний текст, вирішальну роль відіграють фактори, що характеризують «пересічного читача» МП порівняно з аналогічними факторами носія МО. Всі засоби передачі реалій в перекладі треба узгоджувати і з тим, наскільки слова, що вводяться, відомі читачеві. Якщо реалія незнайома, то значення її може бути підказаним у контексті. Вивчаючи дійсність, що змальовується, вмюючи поглянути на неї очима читача оригіналу, з одного боку, а з іншого, знаючи свого читача і уявляючи собі, як він сприйме ту чи іншу реалію, перекладач повинен неодмінно підтримувати рівновагу між ними. Як слушно з цього приводу зазначає Р.П. Зорівчак: „Немає нічого більш згубного для естетики і стилістики, ніж ігнорування ролі читача чи слухача, які сприймають текст”²⁸.

У процесі перекладу реалій немає раз і назавжди встановлених правил, основний ориєнтир – контекст, в якому вживається національно забарвлене слово. Слід пам’ятати – переклад, це прояв творчості та знань перекладача, тому, як зазначав відомий філософ Горацій, доцільніше буде триматися золотієї середини.

²⁶ Загребельний П.А. Роксолана. Роман. – Харків, 2000. – С. 640.

²⁷ Флорін С., Влахов С. Непереводимое в переводе. – М., 1980. – С.96.

²⁸ Зорівчак Р.П. Реалія та переклад. – Л., 1989. – С.159.